

De Tachtigjarige Oorlog in Spaanse ogen

Recencie

– Griet Vermeesch –

Transparant 16.1 (januari 2005) 34

n.a.v. Yolanda Rodríguez Pérez, *De Tachtigjarige Oorlog in Spaanse ogen. De Nederlanden in Spaanse historische en literaire teksten (circa 1584-1673)* (Nijmegen: Vantilt, 2003), 336 pag., €24,90.

Dat Rodriguez Pérez met het thema van haar proefschrift een breed publiek aanspreekt, blijkt uit de snelle herdruk ervan: na de eerste hardcoveruitgave van het boek in mei 2003, kwam in de zomer reeds een paperbackversie in de handel. Het thema spreekt niet alleen veel lezers aan, het sluit bovendien aan bij de meest recente historiografische tendensen. Binnen het kader van een toenemende waardering voor cultuur- en mentaliteitsgeschiedenis is er met name een groeiende aandacht voor het thema gezagslegitimatie en de rol daarin van taal. Een analyse van de producten van 16de- en 17de-eeuwse Spaanse opiniemakers is dan ook zeer relevant voor de studie van oorlog en samenleving in die periode. De auteur plaatst het onderzoek bovendien binnen een interessant wetenschappelijk kader van de imagologie (beeldvormingsonderzoek), waarbij wordt uitgegaan van een onlosmakelijke wisselwerking tussen de zich ontwikkelende beelden van het zelf en van de ander.

Op basis van een vrij omvangrijk corpus uitgegeven historische en literaire bronnen beschrijft de auteur hoe de vooroorlogse, gevarieerd positieve beelden in de late jaren 1560 werden getransformeerd tot een genuanceerd vijandbeeld. Historiserende en literaire auteurs boden een beeld van Nederlanders als ketterse, veelal drankzuchtige rebellen. De nuance bestond erin dat de strijd in de Nederlanden als een burgeroorlog werd voorgesteld; bovendien werden de Nederlandse edelen in eerste instantie gevisieerd als misleiders van een op zich gehoorzaam volk. Daartegenover stond een zeer positief Spaans zelfbeeld, met een bescheiden oog voor de eigen hoogmoed. De zelfverheerlijking door Spaanse auteurs versterkte in de periode van het Bestand (1609-1621), terwijl het beeld van de tegenstander enigszins vervaagde. Na 1621 was er sprake van 'een vijandbeeld op oorlogssterkte', dat zich tegenover een groeiend positief zelfbeeld ontwikkelde. De bestudeerde auteurs creëerden een beeld van de ideale Spanjaard en een afgelijnd vijandbeeld van de bewoners van de Republiek. De bevolking van de Zuidelijke Nederlanden werd steeds meer buiten beschouwing gelaten. Na de Vrede van Münster (1648) ten slotte, vervaagde het vijandbeeld hoewel de Nederlanders doorlopend als kettters werden bestempeld.

Rodriguez Pérez heeft met dit onderzoek voor een brede chronologische en thematische afbakening geopteerd. Dit brengt helaas met zich mee dat de analyse her en der diepgang ontbeert. Zo is er geen aandacht voor het receptiehistorische aspect: om welke Spaanse ogen gaat het nu eigenlijk in dit boek? De auteur geeft in een voetnoot (noot 16, p.250) uitdrukkelijk aan hiertoe geen bijdrage te willen leveren. Niettemin blijkt dat ze de impact van de bestudeerde bronnen wel van belang acht, waarom anders slechts uitgegeven bronnen ter analyse weerhouden? Het is inderdaad erg moeilijk te onderzoeken hoe en door wie toentertijd historische en literaire producten werden geconsumeerd. Toch moet het realiseerbaar zijn enige indicaties te geven van het aandeel van het thema 'Nederlanders' in het totale aantal bewaarde vlugschriften, toneelstukken of andere uitgegeven werken van die tijd. Een dergelijke

lijke aanpak zou de lezer een heel eind op weg helpen om te begrijpen welk belang nu precies aan de strijd met de Nederlanders werd gehecht op het Iberische schiereiland.

Daarbij aansluitend is er enige onduidelijkheid met betrekking tot wat de auteur nu precies verstaat onder 'beeldvorming'. Betreft het de facto bestaande beelden van zichzelf en de ander dan wel de bewuste creatie ervan? Formuleringen als 'de constructie van een vijandbeeld' (p.49) doen dat laatste vermoeden, maar elders wijst Rodriguez Pérez op 'een bekend dilemma binnen de beeldvorming: zijn deze beelden een weerspiegeling van wat men dacht of probeert de auteur juist het publiek bepaalde voorstellingen voor te schotelen?' (p.171).

De afbakening van het thema tot de loutere productie van beelden is desalniettemin te verdedigen, maar ook daarbij slaagt Rodriguez Pérez niet echt in een diepgaande analyse. Het is jammer dat de auteur geen vragen stelt over de manier waarop auteurs tot bepaalde beelden komen. Zo wordt de vrijwel volledige identificatie van de Spaanse kroniek- en toneelschrijvers met de belangen van het Spaanse hof niet geproblematiseerd. Een enkele keer wordt gealludeerd op het feit dat de monarchie handig gebruik kon maken van de historische en literaire productie (p. 148), maar het thema wordt nergens uitgewerkt. Misschien was een beperking van het onderzoek tot een (kleiner) aantal auteurs van historische en literaire werken vruchtbaarder geweest. Dit zou een grondige behandeling van de identiteit en motieven van de producenten van beelden mogelijk hebben gemaakt.

Kortom, het boek roert een fascinerend thema aan en heeft zeker een meerwaarde voor de geschiedenis van de thematiek van oorlog en samenleving. Rodriguez Pérez heeft een omvangrijk en gevarieerd aantal bronnen aangeboord, wat haar evenwel belet een aantal essentiële aspecten van het onderwerp te behandelen. Misschien zou een striktere afbakening en een duidelijke keuze voor de constructie van beelden, haar hebben toegelaten een diepgaandere analyse van het thema door te voeren.